

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกโกโก้เพื่อการส่งออกและแปรรูป ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG
ตำบลน้ำแวน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

The Development of Community Enterprises of Cacao Farmers Group for Export and Processing According
to the BCG Economic Model in Nam Van Sub-district, Chiang Kham District, Phayao Province

ศิริตพร อุตโม (Siratiiporn Uttamo)¹, บำเพ็ญ เขียวหวาน (Bumpen Keowan)², เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (Benchamas Yooprasert)³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพส่วนบุคคล สภาพเศรษฐกิจ และสังคมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกโกโก้ และผู้เกี่ยวข้อง 2) ความรู้ แห่หลังความรู้ ความคิดเห็นและความต้องการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG 3) ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG 4) สภาพการผลิต การตลาด สภาพแวดล้อมภายใน ภายนอกและแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกโกโก้ 5) วิเคราะห์โมเดลพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกโกโก้เพื่อการส่งออกและแปรรูป ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG ประชากร คือ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกโกโก้ เพื่อการส่งออกและแปรรูป หมู่ที่ 10 ตำบลน้ำแวน ปี 2566 จำนวน 31 ราย เก็บข้อมูลทั้งหมด และผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นำชุมชนและปราชญ์ จำนวน 3 ราย สุ่มแบบเฉพาะเจาะจง ส่วนผู้บริโภค จำนวน 20 ราย สุ่มแบบพบโดยบังเอิญ และเกษตรกรตำบล เจ้าหน้าที่ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลน้ำแวน นักพัฒนาชุมชน จำนวน 3 ราย เก็บข้อมูลทั้งหมด รวม 57 ราย เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์และประเด็นสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยสถิติพรรณนาและข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการจัดหมวดหมู่ข้อมูล ผลการวิจัย พบว่า 1) สมาชิกวิสาหกิจชุมชน อายุเฉลี่ย 56.10 ปี รายได้ในครอบครัวเฉลี่ยต่อปี 82,096.70 บาท ผู้บริโภค อายุเฉลี่ย 43.60 ปี และผู้เกี่ยวข้อง อายุเฉลี่ย 40.67 ปี 2) สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG ในระดับมากที่สุด โดยได้รับความรู้จากสื่อกลุ่ม โดยเฉพาะจากการประชุม สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีความคิดเห็นในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากโกโก้มากที่สุด ส่วนผู้เกี่ยวข้อง มีความคิดเห็นในการต่อยอดผลิตภัณฑ์ ที่เชื่อมโยง BCG model สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีความต้องการในการส่งเสริมและการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ มากที่สุด คือ การส่งเสริมการแปรรูป พัฒนาผลิตภัณฑ์โดยใช้ประโยชน์ของผลผลิตโกโก้ ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG 3) สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีปัญหาด้านการส่งเสริมการตลาดมากที่สุด และเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะด้านการสนับสนุนมากที่สุด โดยเฉพาะวิสาหกิจชุมชนร่วมมือในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และดำเนินการวิสาหกิจชุมชนตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG 4) สภาพการผลิต กลุ่มผลิตเมล็ดสดได้ 3,000 กิโลกรัม/ปี เมล็ดแห้ง 1,200 กิโลกรัม/ปี สภาพการตลาดมีผลิตภัณฑ์ 8 ผลิตภัณฑ์ จำหน่ายผ่านร้านค้า ออกบูทจำหน่ายสินค้า สภาพแวดล้อมภายใน ภายนอกกลุ่ม พบว่า จุดแข็งคือ มีความสามัคคี ลงมือทำจริง จุดอ่อน คือ ขาดทักษะความรู้ประสบการณ์การแปรรูป มีโอกาสจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนกิจกรรม และอุปสรรค คือ การขาดแคลนแหล่งน้ำ และอุปกรณ์แปรรูป แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนควรส่งเสริมความรู้ การแปรรูปและการตลาด 5) การวิเคราะห์โมเดลธุรกิจ ประกอบด้วย การหาความต้องการของผู้บริโภค การคำนวณต้นทุน รายได้ และมีการใช้ผลผลิตอย่างคุ้มค่าตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG พื้นที่ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จากโกโก้ของวิสาหกิจชุมชนให้ครบวงจรการผลิต

คำสำคัญ การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน โมเดลเศรษฐกิจ BCG ผู้ปลูกโกโก้

Abstract

¹ นักศึกษาหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช khanoons@gmail.com

² รองศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช Bumpen.Keo@stou.ac.th

³ รองศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช agasuben@stou.ac.th

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14

The 14th STOU National Research Conference

The objectives of this research were to study 1) personal, social, and economic conditions of members of cacao farmer group community enterprises and relevant parties 2) knowledge, knowledge resources, opinions, and needs for the development of community enterprises according to BCG economic model of members of cacao farmer group community enterprises, consumers, officers, philosophers, and community leaders 3) problems and suggestions about the development of community enterprises according to BCG economic model of members of cacao farmer group community enterprises, consumers, officers, philosophers, and community leaders 4) production conditions, marketing, internal environment, external environment, and development guidelines for cacao farmer group community enterprises 5) the analysis of development model for cacao farmer group community enterprises for export and processing according to BCG economic model. The population was 31 members of cacao farmer group community enterprises for export and processing from village no. 10, Nam Wan sub-district in 2023. Data were collected by the entire population. Relevant parties such as 3 community leaders and local philosophers through purposive sampling method; 20 consumers through accidental sampling method; and 3 agricultural extension officer, service and transfer of agricultural technology service center officer for Nam Wan sub-district, and community development officer. Data were collected from the entire 57 samples through interview form and focus group topic. Quantitative data was analyzed by using descriptive statistics and quality data was analyzed by using classification.

The results of the research revealed that 1) members of the community enterprises had the average age of 56.10 years old and earned the average household income per year of 82,096.70 Baht. The consumers had the average age of 43.60 years old while the officer, philosopher, and the community leader had the average age of 40.67 years old. 2) Members of the community enterprises had knowledge about the development of the products according to BCG economic model at the highest level. They received the knowledge from the group media especially from meeting. The community enterprise members had the opinions regarding product development from cacao at the highest level. While stakeholders have shown the most interest in product expansion that aligns with the BCG model. Community enterprise members have a strong desire for support and promotion from various agencies, with the highest demand for assistance in processing and product development that maximizes the use of cocoa products in line with the BCG economic model. 3) The community enterprise members faced with the problems regarding marketing extension at the highest level and agreed with the suggestions regarding community enterprises collaborating in product development and operating community businesses. 4) Regarding the production condition, the group produced fresh seeds at 3,000 kilogram/year and the dry seeds at 1,200 kilogram/year. For the market conditions, there were 8 products, the distribution was done through the wholesale shop and exhibit the booth to distribute the products. Regarding the internal and external environment of the group, it showed that the strength was unity and real practice. The weakness was the lack of knowledge skill and experience on processing. The opportunity came from related agencies to support the activities. The threats included the lack of water sources and processing equipments. The development guideline for community enterprise included there should be the extension of knowledge on processing and marketing. 5) The analysis of business model consisted of the finding of needs of the consumers, the calculation of cost, income, and the use of productivity at the optimal practice according to BCG economic model. To develop cocoa products from community enterprises to complete the production chain.

Keywords: Community enterprise development, BCG economic model, Cacao farmer

บทนำ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14

The 14th STOU National Research Conference

ปัญหาของวิสาหกิจชุมชนที่พบในปัจจุบัน คือ ขาดการต่อยอดผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ขาดความน่าสนใจ ทั้งในด้านของบรรจุภัณฑ์ ลักษณะของผลิตภัณฑ์ (สี กลิ่น รสชาติ) ขาดการประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้ให้ทราบถึงการดำเนินการของวิสาหกิจชุมชนและผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน รวมถึงการนำวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร มาสร้างมูลค่าเพิ่ม ตลาดรองรับสินค้า และการเชื่อมโยงหน่วยงานภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2565 เห็นชอบแผนปฏิบัติการด้านการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทย ด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG พ.ศ. 2564 – 2570 ซึ่งจะใช้โมเดลเศรษฐกิจใหม่ที่เรียกว่า “โมเดลเศรษฐกิจ BCG” เป็นการพัฒนา 3 เศรษฐกิจ คือ เศรษฐกิจชีวภาพ (Bioeconomy) เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) และเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนประเทศไทยอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยบูรณาการการพัฒนาตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง ใช้องค์ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม สร้างคุณค่าเพิ่ม (Value Creation) จากฐานความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม ประกอบกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้จัดทำแนวทางการขับเคลื่อนภาคการเกษตรด้วย BCG Model ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งมีเป้าหมายในการพัฒนาภาคการเกษตรสู่ 3 สูง คือ ประสิทธิภาพสูง มาตรฐานสูง และรายได้สูง

กรมส่งเสริมการเกษตรได้ดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่ ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาที่ยึดพื้นที่เป็นหลัก (Area – based) มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ชุมชน และหน่วยงานภาคี บูรณาการงานและงบประมาณจากทุกภาคส่วน และขับเคลื่อนด้วยกลไกของชุมชน ดังนั้น ในการจัดทำแนวทางการขับเคลื่อนการส่งเสริมการเกษตรด้วย BCG Model แบบบูรณาการเชิงพื้นที่ จึงได้บูรณาการกระบวนการส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่ กับแนวทางการพัฒนาการเกษตรด้วย BCG Model เข้าด้วยกัน

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกโกโก้เพื่อการส่งออกและแปรรูป หมู่ที่ 10 ตำบลน้ำแวน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดพะเยา ได้ดำเนินการรวมกลุ่มผู้สนใจในการผลิต และแปรรูปผลผลิตจากโกโก้ โดยจุดเริ่มต้นเกิดจากการส่งเสริมของนักลงทุนต่างพื้นที่ ให้เกษตรกรได้ปลูกโกโก้เพื่อสร้างรายได้ ต่อมาทางวิสาหกิจชุมชน ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการผลิต และการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตรที่ราคาตกต่ำ เริ่มต้นจากการเข้าร่วมอบรมกับหน่วยงานในพื้นที่ ที่เข้ามาส่งเสริมอาชีพให้กับวิสาหกิจชุมชน อาทิ สำนักงานเกษตรอำเภอยางชุมน้อย สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอยางชุมน้อย องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำแวน ที่ว่าการอำเภอยางชุมน้อย เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ เมล็ดโกโก้ตากแห้ง เหล้าโกโก้ น้ำโกโก้สด ข้าวเกรียบโกโก้ โกโก้กั้นท์ สบู่โกโก้ ฝ้ายอ้อมจากเมล็ดโกโก้ ฯลฯ ซึ่งยังคงต้องได้รับการพัฒนาในด้านกระบวนการผลิต และคุณภาพ โดยจะต้องมีการจัดการตั้งแต่ต้นน้ำ ถึงปลายน้ำ ให้ผลผลิตทางการเกษตรที่ได้มีการใช้ประโยชน์อย่างเต็มประสิทธิภาพ เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า ด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจชีวภาพ ด้านเศรษฐกิจหมุนเวียน/ขยะเป็นศูนย์/นำกลับมาใช้ใหม่ ด้านเศรษฐกิจสีเขียว/คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมที่สมดุลยั่งยืน รวมถึงการส่งเสริมทางด้านการตลาด ให้มีการจำหน่ายสินค้าทางการเกษตรในพื้นที่ และนอกพื้นที่เพิ่มมากยิ่งขึ้น ดังนั้น การศึกษาหาวิธีการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะสามารถส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จากโกโก้ของวิสาหกิจชุมชนให้ครบห่วงโซ่การผลิต

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14

The 14th STOU National Research Conference

1. เพื่อศึกษาสภาพส่วนบุคคล สภาพเศรษฐกิจ และสังคมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกโกโก้ ผู้บริโภค เจ้าหน้าที่ปราชญ์ ผู้นำชุมชน
2. เพื่อศึกษาความรู้ แหล่งความรู้ ความคิดเห็นและความต้องการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG สมาชิกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกโกโก้ ผู้บริโภค เจ้าหน้าที่ปราชญ์ ผู้นำชุมชน
3. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกโกโก้ ผู้บริโภค เจ้าหน้าที่ปราชญ์ ผู้นำชุมชน
4. เพื่อศึกษาสภาพการผลิต การตลาด สภาพแวดล้อมภายใน ภายนอกและแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกโกโก้
5. เพื่อวิเคราะห์โมเดลพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกโกโก้เพื่อการส่งออกและแปรรูป ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed method research) ประชากรในการวิจัย คือ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกโกโก้ เพื่อการส่งออกและแปรรูป หมู่ที่ 10 ตำบลน้ำแวน ปี 2566 จำนวน 31 ราย เก็บข้อมูลทั้งหมด และผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 3 ราย คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ส่วนผู้บริโภค จำนวน 20 ราย สุ่มแบบบังบังบัง และคัดเลือกเกษตรกรตำบล เจ้าหน้าที่ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลน้ำแวน นักพัฒนาชุมชนที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 ราย เก็บข้อมูลรวมทั้งหมด 57 ราย เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์และประเด็นสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยสถิติพรรณนาและข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการจัดหมวดหมู่ข้อมูล ทดสอบค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์ (IOC) เท่ากับ 0.98 และทำการทดสอบเพื่อหาความเที่ยง (reliability consistency) ตามวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (coefficient of alpha หรือ Cronbach) ได้ค่าเฉลี่ย 0.965 ประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 30 ราย ในจังหวัดพะเยา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การจัดอันดับ การจัดหมวดหมู่ข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลโดย SWOT Analysis (จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค)

ผลการวิจัย

1 สภาพส่วนบุคคล สภาพเศรษฐกิจ และสภาพสังคมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ผู้บริโภค เจ้าหน้าที่ ปราชญ์ ผู้นำชุมชน

1) สภาพพื้นฐานส่วนบุคคลของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ส่วนมากเป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 56.10 ปี และร้อยละ 51.6 จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา ประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพหลักและอาชีพรอง

2) สภาพเศรษฐกิจของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน สมาชิกส่วนใหญ่ มีรายได้ในครัวเรือนเฉลี่ย 82,096.70 บาทต่อปี ค่าใช้จ่ายของครอบครัว ส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายอุปโภค บริโภคในครัวเรือน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14

The 14th STOU National Research Conference

3) สภาพสังคมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 3.87 คน มีระยะเวลาการเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชน เฉลี่ย 1.95 ปี สถานภาพในวิสาหกิจชุมชน ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่ม ไม่ได้เป็นสมาชิกในสถาบันเกษตรกร และไม่มีตำแหน่งใด ๆ ในชุมชน

2. ความรู้ แหล่งความรู้ ความคิดเห็นและความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน

1) ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน จากการวัดระดับความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG จำนวน 12 ข้อ คิดเป็น 12 คะแนน สมาชิกตอบถูกเฉลี่ย 10.77 ข้อ

2) แหล่งความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน พบว่าแหล่งความรู้ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ได้รับจากสื่อกิจกรรมกลุ่ม อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ สื่อบุคคล สื่อออนไลน์ และสื่อสารมวลชน

3) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ผู้บริโภค เจ้าหน้าที่ ประชาชน ผู้นำชุมชน

3.1) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน พบประเด็นที่ให้ความสำคัญ ระดับมากที่สุด คือ ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากโกโก้ เช่น ความสะอาดของผลิตภัณฑ์ รองลงมา คือ การต่อยอดผลิตภัณฑ์ ที่เชื่อมโยง BCG model เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ตั้งแต่ต้นน้ำ – ปลายน้ำ ด้านการตลาด เช่น การพัฒนาแปรรูปโกโก้ให้มีความหลากหลายเพื่อเพิ่มมูลค่า ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG และด้านการส่งเสริมและการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น มีการรวมกลุ่มหรือสร้างเครือข่าย

3.2) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG ของผู้บริโภค เจ้าหน้าที่ ประชาชน ผู้นำชุมชน พบประเด็นที่ให้ความสำคัญ ระดับมากที่สุด คือ การต่อยอดผลิตภัณฑ์ ที่เชื่อมโยง BCG model เช่น การใช้เทคโนโลยี นวัตกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการนำมาพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ด้านการส่งเสริมและการสนับสนุน เช่น สมาชิกวิสาหกิจชุมชน มีความเป็นกันเองกับลูกค้า ชี้แจงปัญหา แนะนำได้เป็นอย่างดี และแปลงโกโก้ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่ให้ศึกษาเพิ่มเติม ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากโกโก้ เช่น การดูแลในขั้นตอนการปลูกโกโก้ ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ด้านการตลาด เช่น มีความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ให้เลือกบริโภคตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG

4) ความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาแยกเป็นรายประเด็น พบว่าที่อยู่ในระดับมาก คือ ด้านการส่งเสริมและการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ รองลงมา คือ ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากโกโก้ และด้านการตลาด

3. ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ผู้บริโภค เจ้าหน้าที่ ประชาชน ผู้นำชุมชน

1) ปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และพบว่าปัญหาด้านการส่งเสริมการตลาด ปัญหาด้านองค์ความรู้ ปัญหาด้านการพัฒนา ปัญหาด้านการผลิต และปัญหาด้านการสนับสนุน ในส่วนของผู้บริโภค เจ้าหน้าที่ ประชาชน ผู้นำชุมชน ปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตาม

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14

The 14th STOU National Research Conference

โมเดลเศรษฐกิจ BCG ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ปัญหาด้านการสนับสนุน ปัญหาด้านองค์ความรู้ รองลงมา คือ ปัญหาด้านการผลิต ปัญหาด้านการส่งเสริมการตลาด และปัญหาด้านการพัฒนา

2) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG ของผู้ประกอบการ เจ้าของที่ ปรากฏผู้นำชุมชน จำนวน 5 ประเด็น อยู่ในระดับปานกลางทุกประเด็น ได้แก่ ปัญหาด้านการส่งเสริมการตลาด ปัญหาด้านองค์ความรู้ ปัญหาการพัฒนา ปัญหาการผลิต และปัญหาการสนับสนุน ในส่วนของผู้ประกอบการ เจ้าของที่ ปรากฏผู้นำชุมชน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ปัญหาการสนับสนุนและปัญหาองค์ความรู้ ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ปัญหาการผลิต ปัญหาการส่งเสริมการตลาด และปัญหาการพัฒนา

4. สภาพการผลิต การตลาด สภาพแวดล้อมภายใน ภายนอกและแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกโกโก้

1) สภาพการผลิต การผลิตของวิสาหกิจชุมชนส่วนมากเป็นเมล็ดสด มากกว่าเมล็ดแห้ง ซึ่งโกโก้มีระยะเวลาในการให้ผลผลิต ทุกๆ 4 เดือน ผลผลิตที่ได้มีการนำมาแปรรูปในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เมล็ดโกโก้ตากแห้ง เหล้าโกโก้ น้ำโกโก้สด ข้าวเกรียบโกโก้ โกโก้หนึบ สบู่โกโก้ ผ้าย้อมจากเมล็ดโกโก้ ฯลฯ ในการผลิตยังพบปัญหาเรื่องแหล่งน้ำที่ไม่เพียงพอ ศัตรูที่มี การเข้าทำลายผล เครื่องจักรสำหรับการแปรรูปยังไม่พร้อมเท่าที่ควร รวมถึงขาดโรงเรือนที่ได้มาตรฐานในการตากเมล็ดโกโก้ และห้องเก็บเมล็ดโกโก้

2) สภาพการตลาดมีผลิตภัณฑ์ 8 ผลิตภัณฑ์ ช่องทางการตลาด มีการขายฝากร้านขายกาแฟ Café, ร้านค้า ขายส่ง, ออนไลน์ และการออกบูทจำหน่ายสินค้า

3) สภาพแวดล้อมภายใน และภายนอกกลุ่ม พบว่า ด้านจุดแข็ง คือ ผลผลิตของสมาชิกมีต่อเนื่อง ผลิตภัณฑ์ มีความหลากหลาย มีความสามัคคีของวิสาหกิจชุมชน การลงมือทำจริง การปันหุ้น ปันผล การแบ่งหน้าที่ชัดเจน มีความอดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มีความซื่อสัตย์ ด้านจุดอ่อน คือ ขาดทักษะความรู้ประสบการณ์การแปรรูป ด้านการตลาด การขาย ออนไลน์ มีโอกาสจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนกิจกรรม และด้านอุปสรรค คือ การขาดแคลนแหล่งน้ำ และ อุปกรณ์แปรรูป

4) แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาทักษะความรู้ ประสบการณ์ของวิสาหกิจชุมชน ให้เพิ่มมากขึ้น ปรับปรุงพัฒนาสถานที่ผลิตให้มีความเหมาะสมสำหรับการผลิตและเป็นต้นแบบในพื้นที่ ส่งเสริมการวางแผนการบริหารจัดการน้ำของวิสาหกิจชุมชนให้มีน้ำเพียงพอต่อการผลิตตลอดห่วงโซ่ ส่งเสริมให้มีการใช้สารชีวภัณฑ์ที่เป็นมิตร กับสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการตลาด การขายสินค้า การจัดจำหน่ายสินค้าในงานเทศกาลต่างๆ

5. วิเคราะห์โมเดลพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกโกโก้เพื่อการส่งออกและแปรรูป ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG จากการวิเคราะห์โมเดลการนำหลัก BCG model มาขับเคลื่อนการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่ พบว่า สามารถแยกเป็นในส่วนของต้นทาง (การผลิต/เกษตรกร) กลางทาง (แปรรูปสร้างมูลค่าเพิ่ม) ปลายทาง (การตลาด) ซึ่งต้นทางจะเริ่มจากการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตโกโก้ที่มีคุณภาพ การคัดเลือกพันธุ์และรวบรวมพันธุ์ การจัดการแปลง เช่น น้ำ ความสะอาด แมลง/ศัตรูพืช/โรคพืช การกำจัดวัชพืช การใส่ปุ๋ย การพัฒนาบุคคลต้นแบบในพื้นที่ การนำวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรมาใช้ในการผลิตใหม่ พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม กลางทาง คือการส่งเสริมให้สร้างมูลค่าเพิ่มจากผลผลิตทางการเกษตรให้ได้มากที่สุด ปลายทาง คือการเชื่อมโยงตลาดเพื่อให้เกิดรายได้ให้กับวิสาหกิจชุมชน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

อีกทั้งยังมีการวิเคราะห์โมเดลธุรกิจ ประกอบด้วย การหาความต้องการของผู้บริโภค การคำนวณต้นทุน รายได้ และมีการใช้ผลผลิตอย่างคุ้มค่าตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG ดังภาพที่ 1 และภาพที่ 2

Value chain BCG model	ต้นทาง (การผลิต/เกษตรกรรม)	กลางทาง (แปรรูปสร้างมูลค่า)	ปลายทาง (การตลาด)
Bio economy (เศรษฐกิจชีวภาพ)	- พัฒนาเทคโนโลยีการผลิตโกโก้ที่มีคุณภาพ - การคัดเลือกพันธุ์และรวบรวมพันธุ์ - การจัดการแปลง เช่น น้ำ ความสะอาด แมลง/ศัตรูพืช/โรคพืช การกำจัดวัชพืช การใส่ปุ๋ย - การพัฒนาบุคลากรต้นแบบในพื้นที่	- การแปรรูป - การสร้างอัตลักษณ์ เชื่อมโยงพื้นที่ผลิต - สร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ คำนึงถึงการเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม	- ประชาสัมพันธ์โกโก้ เพื่อการเข้าถึงผู้บริโภค - สร้างตลาดในประเทศและต่างประเทศ
Circular economy (เศรษฐกิจหมุนเวียน/ขยะเป็นศูนย์/ นำกลับมาใช้ใหม่)	การนำวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรมาใช้ในการผลิตใหม่ <u>เปลือก</u> นำไปทำปุ๋ย ฮอร์โมน <u>เมล็ดหลังการหมัก</u> สีย้อมผ้า ข้าวเกรียบโกโก้ บัตเตอร์	- การวิจัยเพื่อนำวัสดุเหลือใช้มาเข้ากระบวนการผลิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม - วิสาหกิจชุมชนช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม นำทุกส่วนมาแปรรูป	- ลดการสูญเสียครบวงจร - บัตเตอร์ (สบู่, ยาทรมอง) - เมล็ดแห้ง (ข้าวเกรียบโกโก้, ผงโกโก้, โกโก้เนื้) - เปลือกเมล็ดโกโก้จากการคั่ว (ชาโกโก้)
Green economy (เศรษฐกิจสีเขียว/คำนึงถึง สิ่งแวดล้อมที่สมดุลยั่งยืน)	- การปลูกแบบผสมผสาน - ลดการใช้สารเคมีในกระบวนการผลิต - พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม	- สร้างรายได้เพิ่มจากสินค้า เช่น สีย้อมผ้าจากเมล็ดโกโก้ - สร้างกิจกรรมปลูกจิตสำนึกให้ผู้บริโภคตระหนักถึงสิ่งแวดล้อม	- เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร - ประชาสัมพันธ์การผลิตเป็นมิตรสิ่งแวดล้อม

ภาพที่ 1 โมเดลการนำหลัก BCG model มาขับเคลื่อนการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

ผู้ร่วมงานหลัก (Key partners-KP) - สมาชิกวิสาหกิจชุมชน - เครือข่ายพันธมิตรทั้ง เกษตรกร ลูกค้า - สำนักงานเกษตรจังหวัดพะเยา - สำนักงานเกษตรอำเภอเชียงคำ - มหาวิทยาลัยพะเยา - ไร่ประชานิยม - บริษัทขนส่ง - สำนักงานพัฒนาชุมชน - องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำแวน / เทศบาล - บริษัทเอกชน -	กิจกรรมหลัก (Key activities-KA) หลัก <u>โกโก้ มีกิจกรรมดังนี้</u> - การเก็บผลสด นำมาผ่าเอาเมล็ดแล้วนำมาต้ม นำไปหมักในถัง 10-15 วัน แล้วจึงนำมาถนอมผลสดเป็นเมล็ดโกโก้ <u>การผลิตสบู่บัตเตอร์โกโก้ มีกิจกรรมดังนี้</u> - การสกัดน้ำมันโกโก้ การทำสบู่ การแพ็ค <u>การผลิตข้าวเกรียบโกโก้ มีกิจกรรมดังนี้</u> - การเก็บผลโกโก้มาหมัก การตากแห้ง การคัดเมล็ด การบด การปั้นข้าวเกรียบโกโก้ และการแพ็ค ทรัพยากรหลัก (Key resources-KR) <u>เมล็ดโกโก้</u> ประกอบด้วย เมล็ดโกโก้สด น้ำตาลทราย ยีส น้ำเปล่า ขวด	คุณค่าของสินค้าและบริการ (Value proposition-VP) - ใส่ใจกระบวนการผลิต - ประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านและเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในกระบวนการผลิต - เป็นสินค้าที่คำนึงถึงประโยชน์ที่ลูกค้าจะได้รับ	ความสัมพันธ์กับลูกค้า (Customer relationship-CR) - มีกระบวนการผลิตและขั้นตอนตรวจสอบคุณภาพวัตถุดิบและสินค้า - การออกแบบสินค้าในขนาดที่เหมาะสม - การส่งสินค้าถึงปลายทางตรงเวลา - สามารถชำระสินค้าผ่านการโอน ทางธนาคาร หรือผ่านแอปพลิเคชัน - มีการติดตามการขาย - จัดโปรโมชั่นให้กับลูกค้า - ตั้งราคาที่เหมาะสม - มีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ช่องทางการเข้าถึงลูกค้า (Channels-CH) - ช่องทางทางโทรศัพท์ ช่องทางออนไลน์ เช่น LINE ช่องทางการขายโดยตรงผ่านงานแสดงสินค้าต่าง ๆ ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด - ช่องทางร้านค้า ฝากขาย และการส่งผ่านสินค้าให้กับลูกค้าทางไปรษณีย์ไทยและขนส่งเอกชน เป็นต้น	กลุ่มลูกค้า (Customer segment-CS) - กลุ่มลูกค้าประเภท Business-to Consumer (B2C) ลูกค้าบริโภคสินค้าโดยตรง เช่น กลุ่มรักสุขภาพ (มิว/ระบบขับถ่าย) กลุ่มนักท่องเที่ยว กลุ่มนักเดินทาง กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มวัยทำงาน กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มวัยรุ่นสมัยใหม่ เป็นต้น - กลุ่มลูกค้าประเภท Business-to-Business (B2B) ซึ่งเป็นกลุ่มลูกค้ารับซื้อสินค้าไปขายต่อ เช่น ร้านค้า เป็นต้น
รายจ่าย ต้นทุน (Cost structure-CS) - ค่าจ้างแรงงานในการผ่าผลสด/แกะเปลือกเมล็ดโกโก้ - วัสดุอุปกรณ์ในการผลิต - ค่าซ่อมบำรุงเครื่องจักร	รายรับ (Revenue streams-RS) การขายสินค้า ทั้งในรูปแบบของออนไลน์ และการรับจำหน่ายสินค้า ทั้งในและต่างจังหวัด โดยมีการขายเมล็ดแห้งโกโก้ ข้าวเกรียบโกโก้ สบู่โกโก้ ผักย้อมสีจากโกโก้ สบู่บัตเตอร์โกโก้ ฯลฯ			

ภาพที่ 2 Business Model Canvas ผลิตภัณฑ์จากโกโก้ของวิสาหกิจชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพส่วนบุคคล สภาพเศรษฐกิจ และสภาพสังคมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน

1.1 สภาพส่วนบุคคลของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ ร้อยละ 74.2 เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 56.10 ปี ใกล้เคียงกับกับตติยา ตาแก้ว (2563) ได้ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ในอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย พบว่า สมาชิก ร้อยละ 70.8 เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 52.16 ปี และใกล้เคียงกับ ทรงศักดิ์ สีหาค (2562, น.53-55) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดตราด สมาชิกร้อยละ 65.6 เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 51.41 ปี

1.2 สภาพเศรษฐกิจของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ร้อยละ 58.1 รายได้ในครอบครัวต่อปี น้อยกว่าหรือเท่ากับ 50,000 บาท/ปี ไม่สอดคล้องกับ ตติยา ตาแก้ว (2563) พบว่าสมาชิกมีรายได้ของครอบครัวเฉลี่ย 79,540 บาทต่อปี

1.3 สภาพสังคมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ร้อยละ 74.2 มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 3-5 คน เฉลี่ย 3.87 คน สอดคล้องธัญญ์วี ธนศิริพลภทร์ (2555, น.45-47) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 3.91 คน ระยะเวลาการเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชน เฉลี่ย 2.94 ปี ไม่สอดคล้องกับ บุญเตือน กอกุลจันทร์ (2555, น.58-59) ที่ศึกษาเรื่องการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่าการเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีระยะเวลาการเป็นสมาชิก 5.32 ปี

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14

The 14th STOU National Research Conference

ผลการวิจัยพบว่า ร้อยละ 44.7 การเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ เป็นกลุ่มลูกค้า ธกส. สอดคล้องกับ ตติยา ตาแก้ว (2563) พบว่ามีสมาชิกร้อยละ 59.6 เป็นกลุ่มลูกค้า ธ.ก.ส. เนื่องจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์มีวัตถุประสงค์ช่วยเหลือด้านการเงินให้แก่เกษตรกร

2. ความรู้ แหล่งความรู้ ความคิดเห็น และความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG

1) ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวมความรู้ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ส่วนใหญ่ อยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ได้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การปลูกและการผลิตโกโก้ที่คำนึงถึงการเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งในข้อที่สมาชิกตอบผิดมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน ควรแปรรูปตามผลผลิตที่มีโดยไม่ต้องคำนึงถึงความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย รองลงมา คือ วิสาหกิจชุมชน จำเป็นต้องขายสินค้าช่องทางเดียว เพื่อเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน และการนำทรัพยากรกลับมาใช้ใหม่ให้คุ้มค่าที่สุดที่สุดในวิสาหกิจชุมชน จัดเป็นระบบเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy)

2) แหล่งความรู้เกี่ยวกับพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG จากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีแหล่งความรู้ทั้งที่เป็นสื่อบุคคล สื่อกิจกรรมกลุ่ม สื่อสารมวลชน และสื่อออนไลน์ ภาพรวมทั้งหมดอยู่ในระดับปานกลาง โดยเมื่อพิจารณาแหล่งความรู้แต่ละประเภท พบว่า ได้รับจากสื่อกลุ่ม มากกว่าสื่ออื่น ๆ เมื่อแยกรายประเด็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ได้รับความรู้มากที่สุดจากการประชุม เนื่องจากมีการติดต่อสื่อสาร และเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ระหว่างการประชุม

3) ความคิดเห็นเกี่ยวกับพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG จากผลการวิจัย พบว่าโดยภาพรวมทั้งหมดอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดความคิดเห็นเกี่ยวกับพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG ได้แก่ การต่อยอดผลิตภัณฑ์ที่เชื่อมโยง BCG Model สอดคล้องกับ ชีรศิลป์ กันธา อังคณา ตาเสนา และมัลลิกา ทองเอน (2566) การศึกษาโมเดลธุรกิจการแปรรูปโกโก้ กรณีศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนออร์แกนิก ตำบลช่องแคบ อำเภอพบพระ จังหวัดตาก ที่พบว่า ผลผลิตโกโก้สามารถนำมาแปรรูป และสร้างมูลค่าได้อย่างครบวงจรการผลิต ซึ่งเป็นการเชื่อมโยง BCG Model มาปรับใช้ในวิสาหกิจชุมชน

4) ความต้องการเกี่ยวกับพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG จากผลการวิจัย พบว่าโดยภาพรวมทั้งหมดอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาในรายละเอียดความต้องการเกี่ยวกับพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG ได้แก่ ด้านการส่งเสริมและการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ส่งเสริมการแปรรูป พัฒนาผลิตภัณฑ์โดยใช้ประโยชน์ของผลผลิตโกโก้ ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG แปลงเรียนรู้และเกษตรกรต้นแบบที่พร้อมให้ข้อมูลการผลิตในพื้นที่ การสนับสนุนปัจจัยการผลิต การสนับสนุนเครื่องมือ/อุปกรณ์/เทคโนโลยี การสนับสนุนแหล่งเงินทุน และการสนับสนุนเชื่อมโยงการตลาด สอดคล้องกับ ชีรศิลป์ กันธา อังคณา ตาเสนา และมัลลิกา ทองเอน (2566) ที่พบว่า วิสาหกิจชุมชนมีความต้องการในการส่งเสริมพัฒนาการแปรรูป และสนับสนุนปัจจัยการผลิต รวมถึงการสนับสนุนเครื่องมือ อุปกรณ์ เทคโนโลยี

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14

The 14th STOU National Research Conference

3. ปัญหา และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG

1) ปัญหาจากผลการวิจัยพบว่าปัญหาเกี่ยวกับพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG มีระดับปัญหาในด้านการส่งเสริมการตลาดมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านองค์ความรู้ ด้านการพัฒนา และด้านการผลิต เมื่อพิจารณาแยกเป็นรายประเด็น พบว่าปัญหาด้านการตลาด 3 อันดับแรก ได้แก่ ไม่มีแหล่งขายสินค้าที่ชัดเจน การขายออนไลน์ยังไม่มีความสะดวกและการตั้งราคายังไม่เหมาะสมตามลำดับ เมื่อพิจารณาในรายละเอียดปรากฏดังนี้

1.1) ไม่มีแหล่งขายสินค้าที่ชัดเจน การมีแหล่งขายสินค้าที่ชัดเจนจะทำให้ลูกค้าสามารถซื้อสินค้าได้เป็นประจำและต่อเนื่อง รวมถึงวิสาหกิจชุมชนสามารถวางแผนการผลิตตามความต้องการของลูกค้าโดยอ้างอิงสินค้าขายดีของแหล่งจำหน่ายสินค้านั้นๆ

1.2) การขายออนไลน์ยังไม่มีความสะดวก เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่ของวิสาหกิจชุมชนเป็นผู้สูงอายุ ผนวกกับการเข้าถึงเทคโนโลยียังมีน้อย ทำให้การขายสินค้าออนไลน์ยังไม่มีความสะดวกเท่าที่ควร อีกทั้งการจัดการระบบการขายออนไลน์ยังมีข้อผิดพลาดบางประการเกิดขึ้น เช่น การจัดแพ็คเกจสินค้าเพื่อจำหน่ายให้ลูกค้ายังมีข้อจำกัด

1.3) การตั้งราคายังไม่เหมาะสม วิสาหกิจชุมชนยังขาดองค์ความรู้ หรือการวางแผนในการวางเป้าหมายกลุ่มลูกค้า ทำให้การตั้งราคา อาจยังไม่เหมาะสมในการจับต้องได้ในสินค้าและบางสินค้าได้มีการตั้งราคาที่ต่ำไป

2) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG จากผลการวิจัยพบว่า ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG มีระดับความเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะมากที่สุด ปรากฏผลดังนี้

2.1) ด้านการผลิต พบว่าสมาชิกเห็นด้วยกับ บรรจุภัณฑ์ควรระบุรายละเอียดที่ชัดเจน เพื่อแจ้งให้กับผู้บริโภคทราบถึงข้อมูล สถานที่ผลิตควรได้รับมาตรฐาน GMP หรือ ออย.

2.2) ด้านการพัฒนา พบว่าสมาชิกเห็นด้วยกับ หากสินค้าเป็นเฉพาะกลุ่ม ควรเพิ่มมูลค่า และคุณค่าให้เพิ่มสูงขึ้น เพื่อตอบโจทย์ความต้องการของผู้บริโภค มีการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย ตามความต้องการของผู้บริโภค การพัฒนาทักษะของสมาชิก ต้องมีความต่อเนื่องในทุกด้าน มีบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสม กับเทศกาลและการเป็นของฝาก ของที่ระลึกและมีการประยุกต์ใช้นวัตกรรม เทคโนโลยี และภูมิปัญญา ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากโกโก้

2.3) ด้านการตลาด พบว่าสมาชิกเห็นด้วยกับการตั้งราคาที่เหมาะสมกับสินค้า การขายออนไลน์ในแอปพลิเคชันต่างๆ เช่น Shopee Lazada มีสื่อสิ่งพิมพ์ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์วิสาหกิจชุมชน มีการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ผู้ประกอบการ ร้านค้า ให้เป็นตลาดรองรับสินค้าที่ผลิตกันขึ้น มีการออกบูท เพื่อประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้ และจำหน่ายสินค้าของวิสาหกิจชุมชน

2.4) ด้านการสนับสนุน พบว่าสมาชิกเห็นด้วยกับการที่สมาชิกวิสาหกิจชุมชนร่วมมือในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และดำเนินการวิสาหกิจชุมชน มีการประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการร่วมพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ศึกษาและประสานงานแหล่งเงินทุน เช่น มหาวิทยาลัย ธนาคาร เพื่อต่อยอดพัฒนาวิสาหกิจชุมชน มีคนรุ่นใหม่เข้ามาร่วมกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน และการสนับสนุนจากผู้นำชุมชน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14

The 14th STOU National Research Conference

4. สภาพการผลิต การตลาด สภาพแวดล้อมภายใน ภายนอกและแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกโกโก้

1) สภาพการผลิต พบปัญหาเรื่องของแหล่งน้ำที่ไม่เพียงพอ ศัตรูที่มีการเข้าทำลายผล เครื่องจักรสำหรับการแปรรูปยังไม่พร้อมเท่าที่ควร รวมถึงขาดโรงเรือนที่ได้มาตรฐานในการตากเมล็ดโกโก้ห้องเก็บเมล็ดโกโก้ อีกทั้งผลผลิตยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด

2) สภาพการตลาด เนื่องจากมีการขายผลิตภัณฑ์เพียงไม่กี่ช่องทาง จะต้องมีการขยายช่องทางการตลาดเพิ่มเติม เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับวิสาหกิจชุมชน

3) สภาพแวดล้อมภายใน ภายนอกกลุ่ม ยังคงต้องมีการพัฒนาทักษะของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่องในเรื่องของการแปรรูป การตลาด การสร้างมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ที่สอดคล้องกับโมเดลเศรษฐกิจ BCG

4) แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน หน่วยงานทุกภาคส่วนต้องมีการบูรณาการการทำงานร่วมกันในพื้นที่เพื่อพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนให้สามารถเติบโต และเข้มแข็งด้วยตนเอง อีกทั้งสมาชิกกลุ่มจะต้องเปิดใจยอมรับเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ในการพัฒนากลุ่ม

5. วิเคราะห์โมเดลพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกโกโก้เพื่อการส่งออกและแปรรูป ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG

โมเดลธุรกิจการแปรรูปโกโก้ จากการศึกษาในประเด็นทั้ง 9 ด้านของโมเดลธุรกิจ จะเห็นได้ว่าทุกประเด็นมีความสำคัญต่อการพัฒนาธุรกิจการแปรรูปโกโก้ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งกัญญาณ นกาญจนาทวิกุล วรณพร พุทธิภูมิพิทักษ์ เปรมมกล จันทรกวีกุล ศิริญา ศิริญยานนท์ และนรินทร์ สังข์รักษา (2566, น. 42-45) ให้ความเห็นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ตรงกับความต้องการของตลาดนั้น ผู้บริโภคหรือนักท่องเที่ยวจะมีความต้องการ ผลิตภัณฑ์ที่เน้นเรื่องของสุขภาพ จากการศึกษาโมเดลของธุรกิจแปรรูปโกโก้จะพบว่า วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกโกโก้เพื่อการส่งออกและแปรรูป มีกลุ่มเป้าหมายเป็นลูกค้าที่เน้นสุขภาพ ดังนั้นจึงมีการดำเนินกิจกรรมการผลิตโกโก้ที่เป็นเริ่มปรับเปลี่ยนรูปแบบการปลูกเป็นอินทรีย์ เพื่อที่จะตอบสนองกับกลุ่มลูกค้าที่เน้นในเรื่องสุขภาพ และสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า การศึกษาโมเดลธุรกิจการแปรรูปโกโก้คำนึงถึงลูกค้าเป็นอันดับแรก โดยสร้างผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัยสำหรับผู้บริโภคมากที่สุด โดยทางกลุ่มมีการใส่ใจต่อความปลอดภัยของผู้บริโภคด้วยการเข้าร่วมพัฒนาทักษะและความรู้ร่วมกับสำนักงานเกษตรจังหวัดพะเยา สำนักงานเกษตรอำเภอเชียงคำเพื่อผลิตโกโก้ที่ปลอดภัยจากสารพิษให้น้อยที่สุดหรือไม่ใช่ โดยใช้ปุ๋ยหมักธรรมชาติและทางกลุ่มยังมีการนำเปลือกของโกโก้จากการแปรรูป เป็นสิ่งเหลือใช้ในการเกษตรสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นปุ๋ยหมักจากเปลือกโกโก้ สามารถช่วยลดต้นทุนในการผลิตได้ และยังได้มีการรับซื้อวัตถุดิบจากสมาชิก เกษตรกรในกลุ่มรวมถึงมีการนำความรู้ด้านวิชาการจากหน่วยงานต่าง ๆ ถ่ายทอดให้กับสมาชิกเกษตรกร อยู่อย่างสม่ำเสมอ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ฟ้าวิกร อินลวง (2566, น. 1213-1214) พบว่า กิจกรรมหลักของทางกลุ่มตัวอย่าง นอกจากผลิตสินค้าของกลุ่มแล้วทางกลุ่มตัวอย่างยังได้นำสิ่งเหลือใช้ทางการเกษตร ได้แก่ กากกาแฟไปใช้ในการผลิตสบู่และปุ๋ยเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิด ประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้การวิเคราะห์โมเดลธุรกิจนั้น การสร้างพันธมิตรเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องพึงพาอาศัยกันในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เพื่อสามารถสร้างคุณค่าให้แก่ผู้บริโภคได้ ช่องทางการจัดจำหน่ายและการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าส่วนใหญ่จะผ่านสื่อออนไลน์ (ฟ้าวิกร อินลวง. 2566, น. 1217)

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14

The 14th STOU National Research Conference

กระบวนการแปรรูปโกโก้พบว่า วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกโกโก้ เพื่อการส่งออกและแปรรูป ตำบลน้ำแวน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดพะเยา เป็นกระบวนการที่เริ่มตั้งแต่การเก็บเกี่ยว ผลผลิตโกโก้ผ่านกระบวนการต่าง ๆ เช่น การหมัก การตาก การคั่ว และการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ สอดคล้องกับแนวคิด BCG หรือ Bio- Circular- Green Economy ซึ่งสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (2563) ได้อธิบายว่าเป็นแนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบองค์รวมใน 3 มิติไปพร้อมกัน ได้แก่ เศรษฐกิจชีวภาพ (Bioeconomy) มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรชีวภาพ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยการแปรรูป โกโก้จะมีการนำเอาองค์ความรู้และประสบการณ์มาพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าของสินค้า เช่น การผลิตน้ำโกโก้สด การผลิตข้าวเกรียบโกโก้ เป็นต้น ที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตได้ ซึ่งจะเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) ที่คำนึงถึงการนำวัสดุต่าง ๆ กลับมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด โดยเศษเหลือจากการผลิต ได้แก่ เปลือกโกโก้ได้นำมาผลิตเป็นปุ๋ยหมักจากเปลือกโกโก้ เพื่อนำไปให้เกษตรกรได้ใช้ทดแทนปุ๋ยเป็นการลดต้นทุนในการผลิตโกโก้ ภายใต้เศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) พัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาสังคมและการรักษาสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุล

ข้อเสนอแนะ

1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1.1 ข้อเสนอแนะต่อสมาชิกวิสาหกิจชุมชน

1) ข้อค้นพบสมาชิกวิสาหกิจชุมชน มียังขาดความรู้เกี่ยวกับการแปรรูปและการตลาด ดังนั้นวิสาหกิจชุมชน จึงต้องมีแนวทางในการพัฒนาความรู้และทักษะให้กับสมาชิกวิสาหกิจชุมชน เช่น ด้านการผลิต การแปรรูป การตลาด โดยการ ดำเนินการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนต้องคำนึงถึงการให้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ค่าถึงสิ่งแวดล้อมตาม โมเดลเศรษฐกิจ BCG

2) ข้อค้นพบสมาชิกวิสาหกิจชุมชน มีระดับการได้รับข้อมูลข่าวสารจากแหล่งความรู้ สื่อสารมวลชน อันดันท้ายสุด ซึ่งควรมีการรับความรู้จากไว้นิตยสารสัมพันธ์ นิทรรศการหรืองานแสดงสินค้า หนังสือ ตำรา คู่มือ วารสาร เอกสาร หน่วยงานราชการ แผ่นพับ/โปสเตอร์ โทรทัศน์ วิทยุ/หอกระจายเสียงเพิ่มขึ้น ผู้นำชุมชน ปราชญ์ เจ้าหน้าที่ จะต้องมีความรู้ เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง

3) ข้อค้นพบสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ประสบปัญหาด้านส่งเสริมการตลาด ดังนั้น สมาชิกวิสาหกิจชุมชน จะต้องวิเคราะห์กลุ่มลูกค้าให้ชัดเจน ตั้งเป้าหมายการผลิตโดยยึดตามความต้องการของผู้บริโภคเป็นหลัก เพื่อเป็นการวางแผนการผลิตที่มีตลาดรองรับและลดสินค้าตกค้างจากการจำหน่ายสินค้าไม่ได้ ทั้งนี้ เนื่องจากในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน ควรแปรรูปตามผลผลิตที่มีโดยไม่ต้องคำนึงถึงความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

1.2 ข้อเสนอแนะต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริม

1) ด้านประเด็นความต้องการการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากโกโก้ ข้อค้นพบสมาชิกวิสาหกิจชุมชน มีความต้องการภาพรวมอยู่ในระดับมาก ดังนั้น เจ้าหน้าที่ควรมีถ่ายทอดความรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย การส่งเสริมสนับสนุนให้ผลผลิตและผลิตภัณฑ์ ได้รับมาตรฐาน เช่น GAP เกษตรอินทรีย์ หรือ ออ. รวมทั้งมาตรฐานสถานประกอบการ GMP

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14

The 14th STOU National Research Conference

ส่งเสริมการลดต้นทุนการผลิต โดยมีการใช้ปุ๋ยหมักจากเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรภายในแปลงโกโก้ และการจัดการผลผลิตตั้งแต่ต้นน้ำ-ปลายน้ำ การปลูกโกโก้ ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์

2) ด้านประเด็นความต้องการด้านการตลาด ข้อค้นพบสมาชิกวิสาหกิจชุมชน มีความต้องการภาพรวมอยู่ในระดับมาก ดังนั้น เจ้าหน้าที่จะต้องผลักดันให้วิสาหกิจชุมชนเกิดการสร้างตราหรือแบรนด์สินค้าและบรรจุภัณฑ์ ช่วยหาช่องทางและแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากโกโก้ และให้ความรู้การบริหารต้นทุน-กำไร และการจัดการตลาดออนไลน์ เพื่อให้วิสาหกิจชุมชน เป็นที่รู้จักและสามารถจำหน่ายสินค้าได้ เกิดรายได้ให้กับวิสาหกิจชุมชน

3) ด้านประเด็นความต้องการด้านการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ข้อค้นพบสมาชิกวิสาหกิจชุมชน มีความต้องการภาพรวมอยู่ในระดับมาก ดังนั้นเจ้าหน้าที่จะต้องมีการส่งเสริมการแปรรูป พัฒนาผลิตภัณฑ์โดยใช้ประโยชน์ของผลผลิตโกโก้ ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG ส่งเสริมให้เกิดแปลงเรียนรู้และเกษตรกรต้นแบบที่พร้อมให้ข้อมูลการผลิตในพื้นที่ สนับสนุนปัจจัยการผลิต สนับสนุนเชื่อมโยงการตลาด และสนับสนุนแหล่งเงินทุน

1.3 ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1) ข้อค้นพบ หน่วยงานยังเข้าไปส่งเสริมไม่ตรงตามความต้องการของวิสาหกิจชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการวางแผนการดำเนินงาน ร่วมกันวางแผนการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนแบบบูรณาการต่อเนื่องให้ครบห่วงโซ่การผลิต เพื่อทราบความต้องการและวางแผนงานในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนต่อไป

2) ข้อค้นพบหน่วยงานยังมีการถ่ายทอดความรู้น้อยในพื้นที่ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการสร้างเครือข่าย เพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสารด้านการผลิต การตลาด การสนับสนุนพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีสนับสนุนการผลิตสื่อมวลชน เพื่อประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรได้เกิดการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด คำถึงสิ่งแวดล้อมตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG

1.4 ข้อเสนอแนะต่อนโยบาย

1) ควรสนับสนุนองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้กับสมาชิกวิสาหกิจชุมชน

2) ควรมีนโยบายส่งเสริมการวางแผนเพื่อบริหารจัดการการดำเนินงานของกลุ่มและส่งเสริมเทคโนโลยีในการสร้างเครือข่ายเพื่อติดต่อประสานงานและร่วมแลกเปลี่ยนข้อมูลการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

3) จัดทำนโยบายแนวทางที่เป็นรูปธรรม มีต้นแบบในพื้นที่ในการขับเคลื่อน โมเดลเศรษฐกิจ BCG

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยในเรื่องแนวทางการพัฒนาการถ่ายทอดความรู้ในการผลิตและแปรรูปโกโก้ครบห่วงโซ่การผลิตของผู้ปลูกโกโก้จังหวัดพะเยา เพื่อให้ผู้ปลูกโกโก้ในจังหวัดพะเยา สามารถวางแผนการผลิตที่มีคุณภาพ และแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรได้อย่างครบห่วงโซ่การผลิต

2.2 ควรศึกษาวิจัยในเรื่องแนวทางการพัฒนาการสื่อและช่องทางการสื่อสารของวิสาหกิจชุมชน ตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบสื่อที่เหมาะสมในการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

เอกสารอ้างอิง

- กัญญาณทน กาญจนาทวีกุล, วรรณพร พุทธภูมิพิทักษ์, เปรมกมล จันทร์กวีกุล, ศิริธัญญา ศิริธัญญานนท์ และ นรินทร์ สังข์รักษา. (2566). การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ จังหวัดระนอง. *วารสารสหวิทยาการสังคมศาสตร์และการสื่อสาร*, 6(2), 37-48.
- ตติยา ตาแก้ว (2563) *แนวทางการส่งเสริมการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ในอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช]. Sukhothai Thammathirat Open University Intellectual Repository. <https://ir.stou.ac.th/handle/123456789/10740>
- ทรงศักดิ์ สีหานาค. (2562). *แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดตราด*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช]. Sukhothai Thammathirat Open University Intellectual Repository. <https://ir.stou.ac.th/handle/123456789/1729>
- ธัญญ์วี ธนศิริพลภัทร์. (2555). *การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนในอำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช]. <https://opac01.stou.ac.th/multim/thesis/2555/137680.pdf>
- ธีรศิลป์ กันธา, อังคณา ตาเสนา, และมัลลิกา ทองอม. (2566). การศึกษาโมเดลธุรกิจการแปรรูปโกโก้ กรณีศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนออร์แกนิก ตำบลช่องแคบ อำเภอพบพระ จังหวัดตาก. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, 16(3), 1-12.
- บุญเตือน กอกุลจันทร์. (2555). *การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนอำเภอคอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช]. STOU IR at Sukhothai Thammathirat Open University. <http://ir.stou.ac.th/handle/123456789/2119>
- ฟ้าวิกร อินลวง. (2566). การสร้างความยั่งยืนในการจัดการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมด้วยการสร้างคุณค่าร่วม (CSV) และแผนผังรูปแบบธุรกิจ (BMC). *วารสารศิลปะการจัดการ*, 7(3), 1208-1224.
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2563, 6 กุมภาพันธ์). *โมเดลเศรษฐกิจใหม่ BCG*, จาก <https://www.bcg.in.th/bcg-by-nstda/>